

GRAMMATICAL ANALYSIS OF VAAKYA VRTTIH

Editor : Medhā Michika, AVG, Anaikatti

Published by:

Arsha Avinash Foundation

104 Third Street, Tatabad, Coimbatore 641012, India

Phone: + 91 9487373635

E mail: arshaavinash@gmail.com

www.arshaavinash.in

श्रीमच्छङ्करभगवत्पादाचार्यविरचिता
śrīmacchaṅkarabhagavatpādācāryaviracitā

॥ वाक्यवृत्तिः ॥

|| vākyavṛttiḥ ||

Study material edited by Medhā Michika

सर्गस्थितिप्रलयहेतुमचिन्त्यशक्तिं विश्वेश्वरं विदितविश्वमनन्तमूर्तिम् ।
निर्मुक्तबन्धनमपारसुखाम्बुराशिं श्रीवल्लभं विमलबोधघनं नमामि ॥ १ ॥

sargasthitipralayahetumacintyaśaktim
viśveśvaram viditaviśvamanantamūrtim |
nirmuktabandhanamapārasukhāmburāśim
śrīvallabham vimalabodhaghanam namāmi || 1 ||

sarga-sthiti-pralaya-hetum 2/1

acintya-śaktim 2/1 viśva-īśvaram 2/1

vidita-viśvam 2/1 ananta-mūrtim 2/1

nirmukta-bandhanam 2/1

apāra-sukha-ambu-rāśim 2/1

śrī-vallabham 2/1

vimala-bodha-ghanam 2/1

namāmi I/1

यस्य प्रसादादहमेव विष्णुर्मय्येव सर्वं परिकल्पितं च ।

इत्थं विजानामि सदात्मरूपं तस्यांघ्रिपद्मं प्रणतोऽस्मि नित्यम् ॥ २ ॥

yasya prasādādahameva viṣṇurmayyeva sarvaṃ
parikalpitaṃ ca । itthaṃ vijānāmi sadātmarūpaṃ
tasyāṃghripadmaṃ praṇato'smi nityam । । 2 । ।

yasya 6/1 prasādāt 5/1

aham 1/1 eva 0 viṣṇuḥ 1/1

mayi 7/1 eva 0 sarvaṃ 1/1 parikalpitaṃ 1/1 ca 0

itthaṃ 0 vijānāmi I/1

sat-ātma-rūpaṃ 2/1

tasya 6/1 aṃghri-padmaṃ 2/1

praṇataḥ 1/1 asmi I/1 nityam 0

तापत्रयार्कसंतप्तः कश्चिदुद्विग्नमानसः ।

शमादिसाधनैर्युक्तः सद्गुरुं परिपृच्छति ॥ ३ ॥

tāpatrayārkaśaṁtaptaḥ kaścitudvignamānasah |
śamādisādhanaairyuktaḥ sadgurum paripṛcchati | | 3 | |

tāpa-traya-arka-śaṁtaptaḥ 1/1

kaścit 0 udvigna-mānasah 1/1

śama-ādi-sādhanaīḥ 3/3 yuktaḥ 1/1

sat-gurum 2/1 paripṛcchati III/1

अनायासेन येनास्मान्मुच्येयं भवबन्धनात् ।

तन्मे संक्षिप्य भगवन्केवलं कृपया वद ॥ ४ ॥

anāyāsenā yenāsmānmucyeyaṃ bhavabandhanāt ।
tanme saṃkṣipya bhagavankevalaṃ kṛpayā vada । । 4 । ।

anāyāsenā 3/1 yena 3/1

asmāt 5/1 mucyeyam I/1 bhava-bandhanāt 5/1

tat 2/1 me 4/1 saṃkṣipya 0

bhagavan S/1

kevalam 2/1 kṛpayā 3/1 vada II/1

गुरुरुवाच।

साध्वी ते वचनव्यक्तिः प्रतिभाति वदामि ते।

इदं तदिति विस्पष्टं सावधानमनाः शृणु ॥ ५ ॥

gururuvāca ।

sādhvī te vacanavyaktiḥ pratibhāti vadāmi te ।

idaṃ taditi vispaṣṭaṃ sāvadhānamanāḥ śṛṇu । । 5 । ।

guruḥ 1/1 uvāca III/1 ।

sādhvī 1/1 te 6/1 vacana-vyaktiḥ 1/1 pratibhāti III/1 ।

vadāmi I/1 te 4/1 ।

idaṃ 1/1 tat 1/1 iti 0 vispaṣṭam 2/1

sāvadhāna-manāḥ 1/1 śṛṇu II/1

तत्त्वमस्यादिवाक्योत्थं यज्जीवपरमात्मनोः ।

तादात्म्यविषयं ज्ञानं तदिदं मुक्तिसाधनम् ॥ ६ ॥

tattvamasyādivākyottham yajjīvaparamātmanoḥ ।
tādātmyaviṣayaṁ jñānaṁ tadidaṁ muktisāadhanam । । 6 । ।

tat 1/1 tvam 1/1 asi II/1

ādi-vākya-uttham 1/1 yat 1/1

jīva-paramātmanoḥ 6/2 tādātmya-viṣayaṁ 1/1 jñānaṁ 1/1

tat 1/1 idam 1/1 mukti-sāadhanam 1/1

शिष्य उवाच।

को जीवः कः परश्चात्मा तादात्म्यं वा कथं तयोः।

तत्त्वमस्यादिवाक्यं वा कथं तत्प्रतिपादयेत्॥ ७॥

śiṣya uvāca ।

ko jīvaḥ kaḥ paraścātmā tādātmyaṃ vā kathaṃ tayoḥ ।
tattvamasyādivākyaṃ vā kathaṃ tatpratipādayet ।। 7 ।।

śiṣyaḥ 1/1 uvāca III/1 ।

kaḥ 1/1 jīvaḥ 1/1 ।

kaḥ 1/1 paraḥ 1/1 ca 0 ātmā 1/1 ।

tādātmyam 1/1 vā 0 katham 0 tayoḥ 6/2 ।

tat 1/1 tvam 1/1 asi II/1 ādi-vākyaṃ 1/1 vā 0 katham 0 ।

tat 2/1 pratipādayet III/1

गुरुवाच।

अत्र ब्रूमः समाधानं कोऽन्यो जीवस्त्वमेव हि।

यस्त्वं पृच्छसि मां कोऽहं ब्रह्मैवासि न संशयः ॥ ८ ॥

gururuvāca |

atra brūmaḥ samādhānaṁ ko'nyo jīvastvameva hi | yastvaṁ
pṛcchasi māṁ ko'haṁ brahmaivāsi na saṁśayaḥ | | 8 | |

guruḥ 1/1 uvāca III/1 |

atra 0 brūmaḥ I/3 samādhānam 2/1

kaḥ 1/1 anyaḥ 1/1 jīvaḥ 1/1 tvam 1/1 eva 0 hi 0 |

yaḥ 1/1 tvam 1/1 pṛcchasi II/1 mām 2/1

kaḥ 1/1 aham 1/1

brahma 1/1 eva 0 asi II/1

na 0 saṁśayaḥ 1/1

शिष्य उवाच।

पदार्थमेव जानामि नाद्यापि भगवन्स्फुटम्।

अहं ब्रह्मेति वाक्यार्थं प्रतिपद्ये कथं वद ॥ ९ ॥

śiṣya uvāca ।

padārthameva jñāmi nādyāpi bhagavansphuṭam । ahaṁ
brahmeti vākyaārthaṁ pratipadye kathaṁ vada । । 9 । ।

śiṣyaḥ 1/1 uvāca III/1 ।

pada-artham 2/1 eva 0 jñāmi I/1

na 0 adya 0 api 0 bhagavan S/1 sphuṭam 2/1

aham 1/1 brahma 1/1 iti 0 vākya-artham 2/1

pratipadye I/1 katham 0

vada II/1

गुरुर्वाच।

सत्यमाह भवानत्र विज्ञानं नैव विद्यते।

हेतुः पदार्थबोधो हि वाक्यार्थावगतेरिह ॥ १० ॥

gururuvāca |

satyamāha bhavānatra vijñānaṃ naiva vidyate | hetuḥ
padārthabodho hi vākyaārthāvagateriha | | 10 | |

guruḥ 1/1 uvāca III/1 |

satyam 2/1 āha III/1 bhavān 1/1

atra 0 vijñānam 1/1 naiva 0 vidyate III/1

hetuḥ 1/1 pada-artha-bodhaḥ 1/1 hi 0

vākya-artha-avagateḥ 6/1 iha 0

अन्तःकरणतद्वृत्तिसाक्षिचैतन्यविग्रहः ।

आनन्दरूपः सत्यः सन्किं नात्मानं प्रपद्यसे ॥ ११ ॥

antaḥkaraṇatadvṛttisākṣicaitanyavigrahaḥ ।

ānandarūpaḥ satyaḥ sankiṁ nātmānaṁ prapadyase । । 11 । ।

antaḥkaraṇa-tat-vṛtti-sākṣi-caitanya-vigrahaḥ 1/1

ānanda-rūpaḥ 1/1 satyaḥ 1/1 san 1/1

kim 0 na 0 ātmānam 2/1 prapadyase II/1

सत्यानन्दस्वरूपं धीसाक्षिणं बोधविग्रहम्।

चिन्तयात्मतया नित्यं त्यक्त्वा देहादिगां धियम्॥ १२॥

satyānandasvarūpaṁ dhīsākṣiṇaṁ bodhavigrahaṁ |
cintayātmatayā nityaṁ tyaktvā dehādigāṁ dhiyam | | 12 | |

satya-ānanda-svarūpaṁ 2/1

dhī-sākṣiṇaṁ 2/1

bodha-vigrahaṁ 2/1

cintaya II/1

ātmatayā 3/1

nityam 2/1

tyaktvā 0 deha-ādi-gām 2/1 dhiyam 2/1

रूपादिमान्यतः पिण्डस्ततो नात्मा घटादिवत्।

वियदादिमहाभूतविकारत्वाच्च कुम्भवत् ॥ १३ ॥

rūpādimānyataḥ piṇḍastato nātmā ghaṭādivat |
viyadādimahābhūtavikāratvācca kumbhavat | | 13 | |

rūpa-ādimān 1/1 yataḥ 0

piṇḍaḥ 1/1 tataḥ 0 na 0 ātmā 1/1 ghaṭa-ādivat 0

viyad-ādi-mahā-bhūta-vikāratvāt 5/1 ca 0 kumbhavat 0

अनात्मा यदि पिण्डोऽयमुक्तहेतुबलान्मतः ।

करामलकवत्साक्षादात्मानं प्रतिपादय ॥ १४ ॥

anātmā yadi piṇḍo'yamuktahetubalānmataḥ ।
karāmalakavatsākṣādātmānaṁ pratipādaya । । 14 । ।

anātmā 1/1 yadi 0 piṇḍaḥ 1/1 ayam 1/1

ukta-hetu-balāt 5/1 mataḥ 1/1 ।

kara-āmalakavat 0 sākṣāt 0

ātmānam 2/1 pratipādaya II/1

घटद्रष्टा घटाद्भिन्नः सर्वथा न घटो यथा।

देहद्रष्टा तथा देहो नाहमित्यवधारय ॥ १५ ॥

ghaṭadraṣṭā ghaṭādbhinnaḥ sarvathā na ghaṭo yathā |
dehadraṣṭā tathā deho nāhamityavadhāraya | | 15 | |

ghaṭa-draṣṭā 1/1 ghaṭāt 5/1 bhinnaḥ 1/1

sarvathā 0 na 0 ghaṭaḥ 1/1 yathā 0

deha-draṣṭā 1/1 tathā 0 dehaḥ 1/1 na 0 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

एवमिन्द्रियदृङ्नाहमिन्द्रियाणीति निश्चिनु।

मनो बुद्धिस्तथा प्राणो नाहमित्यवधारय ॥ १६ ॥

evamindriyadṛṅnāhamindriyāṇīti niścīnu |

mano buddhistathā prāṇo nāhamityavadhāraya | | 16 | |

evam 0 indriya-dṛk 1/1

na 0 aham 1/1 indriyāṇi 1/3

iti 0 niścīnu II/1

manaḥ 1/1 buddhiḥ 1/1 tathā 0 prāṇaḥ 1/1

na 0 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

संघातोऽपि तथा नाहमिति दृश्यविलक्षणम्।

द्रष्टारमनुमानेन निपुणं सम्प्रधारय ॥ १७ ॥

saṁghāto'pi tathā nāhamiti dṛśyavilakṣaṇam |
draṣṭāramanumānena nipuṇam sampradhāraya | | 17 | |

saṁghātaḥ 1/1 api 0 tathā 0 na 0 aham 1/1

iti 0

dṛśya-vilakṣaṇam 2/1 draṣṭāram 2/1

anumānena 3/1 nipuṇam 2/1 sampradhāraya II/1

देहेन्द्रियादयो भावा हानादिव्यापृतिक्षमाः ।

यस्य सन्निधिमात्रेण सोऽहमित्यवधारय ॥ १८ ॥

dehendriyādayo bhāvā hānādivyāpṛtikṣamāḥ ।
yasya sannidhimātreṇa so'hamityavadhāraya । । 18 । ।

deha-indriya-ādayaḥ 1/3 bhāvāḥ 1/3

hāna-ādi-vyāpṛti-kṣamāḥ 1/3

yasya 6/1 sannidhi-mātreṇa 3/1

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

अनापन्नविकारः सन्नयस्कान्तवदेव यः ।

बुद्ध्यादींश्चालयेत्प्रत्यक् सोऽहमित्यवधारय ॥ १९ ॥

anāpannavikārah sannayaskāntavadeva yaḥ ।

buddhyādīṃścālayetpratyak so'hamityavadhāraya । । 19 । ।

anāpannavikārah 1/1 san 1/1

ayaskāntavat 0 eva 0 yaḥ 1/1

buddhi-ādīn 2/3 cālayet III/1 pratyak 0

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

अजडात्मवदाभान्ति यत्सान्निध्याज्जडा अपि।

देहेन्द्रियमनःप्राणाः सोऽहमित्यवधारय ॥ २० ॥

ajaḍātmapavadābhānti yatsānnidhyājjaḍā api |

dehendriyamanahprāṇāḥ so:'hamityavadhāraya | | 20 | | |

ajaḍa-ātmavat 0 ābhānti III/3

yat-sānnidhyāt 5/1

jaḍāḥ 1/3 api 0

deha-indriya-manah-prāṇāḥ 1/3

sah 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

अगमन्मे मनोऽन्यत्र साम्प्रतं च स्थिरीकृतम्।

एवं यो वेत्ति धीवृत्तिं सोऽहमित्यवधारय ॥ २१ ॥

agamanme mano'nyatra sāmpratam ca sthīrīkṛtam |
evam yo veti dhīvṛttiṁ so'hamityavadhāraya | | 21 | |

agamat III/1 me 6/1 manaḥ 1/1 anyatra 0

sāmpratam 0 ca 0 sthīrī-kṛtam 1/1

evam 0 yaḥ 1/1 veti III/1 dhī-vṛttiṁ 2/1

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

स्वप्नजागरिते सुप्तिं भावाभावौ धियां तथा ।

यो वेत्त्यविक्रियः साक्षात्सोऽहमित्यवधारय ॥ २२ ॥

svapnajāgarite suptim bhāvābhāvau dhiyām tathā ।
yo vettyavikriyaḥ sāṅśātsō'hamityavadhāraya । । 22 । ।

svapna-jāgarite 2/2 suptim 2/1

bhāva-abhāvau 2/2 dhiyām 6/3 tathā 0

yaḥ 1/1 vetti III/1 avikriyaḥ 1/1 sāṅśāt 0

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

घटावभासको दीपो घटादन्यो यथेष्ट्यते।

देहावभासको देही तथाहं बोधविग्रहः ॥ २३ ॥

ghaṭāvabhāsako dīpo ghaṭādanyo yatheṣṭyate |
dehāvabhāsako dehī tathāhaṁ bodhavigrahaḥ || 23 ||

ghaṭa-avabhāsakaḥ 1/1 dīpaḥ 1/1

ghaṭāt 5/1 anyah 1/1

yathā 0 iṣyate III/1

deha-avabhāsakaḥ 1/1 dehī 1/1

tathā 0 aham 1/1 bodha-vigrahaḥ 1/1

पुत्रवित्तादयो भावा यस्य शेषतया प्रियाः ।

द्रष्टा सर्वप्रियतमः सोऽहमित्यवधारय ॥ २४ ॥

putravittādayo bhāvā yasya śeṣatayā priyāḥ ।
draṣṭā sarvapriyatamaḥ so'hamityavadhāraya । । 24 । ।

putra-vitta-ādayaḥ 1/3 bhāvāḥ 1/3

yasya 6/1 śeṣatayā 3/1 priyāḥ 1/3

draṣṭā 1/1 sarva-priyatamaḥ 1/1

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

परप्रेमास्पदतया मा न भूवमहं सदा।

भूयासमिति यो द्रष्टा सोऽहमित्यवधारय ॥ २५ ॥

parapremāspadatayā mā na bhūvamahaṁ sadā |
bhūyāsamiti yo draṣṭā so'hamityavadhāraya | | 25 | |

para-prema-āspadatayā 3/1

mā 0 na 0 bhūvam I/1 aham 1/1

sadā 0 bhūyāsam I/1

iti 0 yaḥ 1/1 draṣṭā 1/1

saḥ 1/1 aham 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

यः साक्षिलक्षणो बोधस्त्वंपदार्थः स उच्यते।

साक्षित्वमपि बोद्धृत्वमविकारितयात्मनः ॥ २६ ॥

yaḥ sākṣīlakṣaṇo bodhastvaṃpadārthaḥ sa ucyate |
sākṣitvamapi boddhṛtvamavikāritayātmanaḥ | | 26 | |

yaḥ 1/1 sākṣi-lakṣaṇaḥ 1/1 bodhaḥ 1/1

tvam-pada-arthaḥ 1/1 saḥ 1/1 ucyate III/1

sākṣitvam 1/1 api 0 boddhṛtvam 1/1

avikāritayā 3/1 ātmanaḥ 6/1

देहेन्द्रियमनःप्राणाहङ्कृतिभ्यो विलक्षणः ।

प्रोज्झिताशेषषड्भावविकारस्त्वंपदाभिधः ॥ २७ ॥

dehendriyamanahprāṇahankṛtibhyo vilakṣaṇaḥ ।
projjhitaśeṣaṣaḍbhāvavikārastvampadābhidhaḥ । 27 । ।

deha-indriya-manah-prāṇa-ahankṛtibhyaḥ 5/3

vilakṣaṇaḥ 1/1

projjhita-aśeṣa-ṣaḍbhāva-vikāraḥ 1/1

tvam-pada-abhidhaḥ 1/1

त्वमर्थमेवं निश्चित्य तदर्थं चिन्तयेत्पुनः ।

अतद्व्यावृत्तिरूपेण साक्षाद्विधिमुखेन च ॥ २८ ॥

tvamarthamevaṃ niścitya tadarthaṃ cintayetpunaḥ ।
atadvyāvṛttirūpeṇa sākṣādvidhimukhena ca । । 28 । ।

tvam-artham 2/1 evam 0 niścitya 0

tat-artham 2/1 cintayet III/1 punaḥ 0

atat-vyāvṛtti-rūpeṇa 3/1

sākṣāt 0 vidhi-mukhena 3/1 ca 0

निरस्ताशेषसंसारदोषोऽस्थूलादिलक्षणः ।

अदृश्यत्वादिगुणकः पराकृततमोमलः ॥ २९ ॥

nirastāśeṣasaṃsāradoṣo'sthūlādilakṣaṇaḥ ।
adr̥śyatvādiguṇakaḥ parākṛtatamomalaḥ । 29 । ।

nirasta-aśeṣa-saṃsāra-doṣaḥ 1/1

asthūla-ādi-lakṣaṇaḥ 1/1

adr̥śyatva-ādi-guṇakaḥ 1/1

parākṛta-tamas-malaḥ 1/1

निरस्तातिशयानन्दः सत्यप्रज्ञानविग्रहः ।

सत्तास्वलक्षणः पूर्णः परमात्मेति गीयते ॥ ३० ॥

nirastātiśayaānandaḥ satyaprajñānavigrahaḥ ।
sattāśvalakṣaṇaḥ pūrṇaḥ paramātmēti gīyate । । 30 । ।

nirasta-atiśaya-ānandaḥ 1/1

satya-prajñāna-vigrahaḥ 1/1

sattā-svalakṣaṇaḥ 1/1

pūrṇaḥ 1/1

paramātmā 1/1

iti 0 gīyate III/1

सर्वज्ञत्वं परेशत्वं तथा सम्पूर्णशक्तिता ।

वेदैः समर्थ्यते यस्य तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३१ ॥

sarvajñatvaṃ pareśatvaṃ tathā sampūrṇaśaktitā ।
vedaiḥ samarthyate yasya tadbrahmetyavadhāraya । 31 । ।

sarva-jñatvam 1/1 para-īśatvam 1/1

tathā 0 sampūrṇa-śaktitā 1/1

vedaiḥ 3/3 samarthyate III/1

yasya 6/1

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

यज्ज्ञानात्सर्वविज्ञानं श्रुतिषु प्रतिपादितम्।

मृदाद्यनेकदृष्टान्तैस्तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३२ ॥

yajjñānātsarvavijñānaṃ śrutiṣu pratipāditam ।

mṛdādyanekadr̥ṣṭāntaistadbrahmetyavadhāraya । । 32 । ।

yat-jñānāt 5/1 sarva-vijñānam 1/1

śrutiṣu 7/3 pratipāditam 1/1

mṛd-ādi-aneka-dr̥ṣṭāntaiḥ 3/3

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

यदानन्त्यं प्रतिज्ञाय श्रुतिस्तत्सिद्धये जगौ ।

तत्कार्यत्वं प्रपञ्चस्य तद्ब्रह्मेत्यवधारय ॥ ३३ ॥

yadānanyam pratijñāya śrutistatsiddhaye jagau ।

tatkāryatvaṁ prapañcasya tadbrahmetyavadhāraya । । 33 । ।

yat-ānanyam 2/1 pratijñāya 0

śrutih 1/1 tat-siddhaye 4/1 jagau III/1

tat-kāryatvam 2/1 prapañcasya 6/1

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

विजिज्ञास्यतया यच्च वेदान्तेषु मुमुक्षुभिः ।

समर्थ्यतेऽतियत्नेन तद्वह्मेत्यवधारय ॥ ३४ ॥

vijijñāsyatayā yacca vedānteṣu mumukṣubhiḥ ।
samarthyate'tiyatnena tadbrahmetyavadhāraya । । 34 । ।

vijijñāsyatayā 3/1 yat 1/1 ca 0

vedānteṣu 7/3

mumukṣubhiḥ 3/3 samarthyate III/1 atiyatnena 3/1

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

जीवात्मना प्रवेशश्च नियन्त्रित्वं च तान् प्रति।

श्रूयते यस्य वेदेषु तद्वह्मेत्यवधारय ॥ ३५ ॥

jīvātmanā praveśaśca niyantrītvam ca tān prati |
śrūyate yasya vedeṣu tadbrahmetyavadhāraya | | 35 | |

jīvātmanā 3/1 praveśaḥ 1/1 ca 0

niyantrītvam 1/1 ca 0

tān 2/1 prati 0 śrūyate III/1

yasya 6/1 vedeṣu 7/3

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

कर्मणां फलदातृत्वं यस्यैव श्रूयते श्रुतौ।

जीवानां हेतुकर्तृत्वं तद्विधेत्यवधारय ॥ ३६ ॥

karmanām phaladātṛtvam yasyaiva śrūyate śrutau |
jivānām hetukartṛtvam tadbrahmetyavadhāraya | | 36 | |

karmanām 6/3 phala-dātṛtvam 1/1

yasya 6/1 eva 0 śrūyate III/1 śrutau 7/1

jivānām 6/3 hetu-kartṛtvam 1/1

tat 1/1 brahma 1/1

iti 0 avadhāraya II/1

तत्त्वंपदार्थौ निर्णीतौ वाक्यार्थश्चिन्त्यतेऽधुना।

तादात्म्यमत्र वाक्यार्थस्तयोरेव पदार्थयोः ॥ ३७ ॥

tattvaṃpadārthau nirṇītau vākyaārthaścintyate'dhunā |
tādātmyamatra vākyaārthastayoreva padārthayoḥ | | 37 | |

tat-tvam-pada-arthau 1/2 nirṇītau 1/2

vākya-arthaḥ 1/1 cintyate III/1 adhunā 0

tādātmyam 1/1 atra 0 vākya-arthaḥ 1/1

tayoḥ 6/2 eva 0 pada-arthayoḥ 6/2

संसर्गो वा विशिष्टो वा वाक्यार्थो नात्र सम्मतः ।

अखण्डैकरसत्वेन वाक्यार्थो विदुषां मतः ॥ ३८ ॥

samsargo vā viśiṣṭo vā vākyaārtho nātra sammataḥ ।
akhaṇḍaikaarasatvena vākyaārtho viduṣāṃ mataḥ । । 38 । ।

samsargaḥ 1/1 vā 0

viśiṣṭaḥ 1/1 vā 0

vākya-arthaḥ 1/1 na 0 atra 0 sammataḥ 1/1

akhaṇḍa-eka-rasatvena 3/1

vākyaārthaḥ 1/1 viduṣāṃ 6/3 mataḥ 1/1

प्रत्यग्बोधो य आभाति सोऽद्वयानन्दलक्षणः ।

अद्वयानन्दरूपश्च प्रत्यग्बोधैकलक्षणः ॥ ३९ ॥

pratyagbodho ya ābhāti so'dvayānandalakṣaṇaḥ ।
advayānandarūpaśca pratyagbodhaikalakṣaṇaḥ । । 39 । ।

pratyak-bodhaḥ 1/1 yaḥ 1/1 ābhāti III/1

saḥ 1/1 advaya-ānanda-lakṣaṇaḥ 1/1

advaya-ānanda-rūpaḥ 1/1 ca 0

pratyak-bodha-eka-lakṣaṇaḥ 1/1

इत्थमन्योन्यतादात्म्यप्रतिपत्तिर्यदा भवेत्।

अब्रह्मत्वं त्वमर्थस्य व्यावर्तेत तदैव हि ॥ ४० ॥

itthamanyonyatādātmyapratipattiryadā bhavet।

abrahmatvaṃ tvamarthasya vyāvarteta tadaiva hi।। 40।।

ittham 0 anyonya-tādātmya-pratipattiḥ 1/1

yadā 0 bhavet III/1

abrahmatvam 1/1 tvam-arthasya 6/1

vyāvarteta III/1 tadā 0 eva 0 hi 0

तदर्थस्य पारोक्ष्यं यद्येवं किं ततः शृणु।

पूर्णानन्दैकरूपेण प्रत्यग्बोधोऽवतिष्ठते ॥ ४१ ॥

tadarthasya pārokṣyaṃ yadyevaṃ kiṃ tataḥ śruṇu |
pūrṇānandaikarūpeṇa pratyagbodho'vatiṣṭhate | | 41 | |

tat-arthasya 6/1 pārokṣyam 1/1

yadi 0 evam 0

kim 0 tataḥ 0 śruṇu II/1

pūrṇa-ānanda-eka-rūpeṇa 3/1

pratyak-bodhaḥ 1/1 avatiṣṭhate III/1

तत्त्वमस्यादिवाक्यं च तादात्म्यप्रतिपादने।

लक्ष्यौ तत्त्वंपदार्थौ द्वावुपादाय प्रवर्तते ॥ ४२ ॥

tattvamasyādivākyaṃ ca tādātmyapratipādanē |

lakṣyau tattvaṃpadārthau dvāvupādāya pravartate | | 42 | |

tat 1/1 tvam 1/1 asi II/1

ādi-vākyaṃ 1/1 ca 0

tādātmya-pratipādanē 7/1

lakṣyau 2/2 tat-tvam-pada-arthau 2/2

dvau 2/2 upādāya 0 pravartate III/1

हित्वा द्वौ शबलौ वाच्यौ वाक्यं वाक्यार्थबोधने।

यथा प्रवर्ततेऽस्माभिस्तथा व्याख्यातमादरात् ॥ ४३ ॥

hitvā dvau śabalau vācyau vākyaṃ vākhyārthabodhane |
yathā pravartate'smābhistathā vyākhyātamādarāt | | 43 | |

hitvā 0 dvau 2/2 śabalau 2/2 vācyau 2/2

vākyaṃ 1/1

vākya-artha-bodhane 7/1

yathā 0 pravartate III/1

asmābhiḥ 3/3 tathā 0 vyākhyātam 1/1 ādarāt 5/1

आलम्बनतया भाति योऽस्मत्प्रत्ययशब्दयोः ।

अन्तःकरणसंभिन्नबोधः स त्वंपदाभिधः ॥ ४४ ॥

ālambanatayā bhāti yo'smatpratyayaśabdayoḥ ।

antaḥkaraṇasaṁbhinnabodhaḥ sa tvam̐padābhidhaḥ । । 44 । ।

ālambanatayā 3/1 ābhāti III/1

yaḥ 1/1 asmat-pratyaya-śabdayoḥ 6/2

antaḥkaraṇa-saṁbhinna-bodhaḥ 1/1

saḥ 1/1 tvam-pada-abhidhaḥ 1/1

मायोपाधिर्जगद्योनिः सर्वज्ञत्वादिलक्षणः ।

परोक्ष्यशबलः सत्याद्यात्मकस्तत्पदाभिधः ॥ ४५ ॥

māyopādhirjagadyoniḥ sarvajñatvādilakṣaṇaḥ |
parokṣyaśabalaḥ satyādyātmakastatpadābhidhaḥ | | 45 | |

māyā-upādhiḥ 1/1

jagat-yoniḥ 1/1

sarva-jñatva-ādi-lakṣaṇaḥ 1/1

parokṣya-śabalaḥ 1/1

satya-ādi-ātmakaḥ 1/1

tat-pada-abhidhaḥ 1/1

प्रत्यक्परोक्षतैकस्य सद्वितीयत्वपूर्णता।

विरुध्यते यतस्तस्माल्लक्षणा संप्रवर्तते ॥ ४६ ॥

pratyakparokṣataikasya sadvitīyatvapūrṇatā |
virudhyate yatastasmāllakṣaṇā saṁpravartate | | 46 | |

pratyak-parokṣatā 1/1 ekasya 6/1

sa-dvitīyatva-pūrṇatā 1/1

virudhyate III/1

yataḥ 0

tasmāt 5/1 lakṣaṇā 1/1 saṁpravartate III/1

मानान्तरविरोधे तु मुख्यार्थस्य परिग्रहे।

मुख्यार्थेनाविनाभूते प्रतीतिर्लक्षणोच्यते ॥ ४७ ॥

mānāntaravirodhe tu mukhyārthasya parigrahe |
mukhyārthenāvinābhūte pratitirlakṣaṇocyate | | 47 | |

māna-antara-virodhe 7/1 tu 0

mukhya-arthasya 6/1 parigrahe 7/1

mukhya-arthena 3/1 avinā-bhūte 7/1 pratitiḥ 1/1

lakṣaṇā 1/1 ucyate III/1

तत्त्वमस्यादिवाक्येषु लक्षणा भागलक्षणा।

सोऽयमित्यादिवाक्यस्थपदयोरिव नापरा ॥ ४८ ॥

tattvamasyādivākyeṣu lakṣaṇā bhāgalakṣaṇā |
so'yamityādivākyaasthapadayoriva nāparā | | 48 | |

tat 1/1 tvam 1/1 asi II/1 ādi-vākyeṣu 7/3

lakṣaṇā 1/1 bhāga-lakṣaṇā 1/1

“saḥ 1/1 ayam 1/1”

iti-ādi-vākya-stha-padayoḥ 6/1 iva 0

na 0 aparā 1/1

अहं ब्रह्मेतिवाक्यार्थबोधो यावद्वृद्धीभवेत्।

शमादिसहितस्तावदभ्यसेच्छ्रवणादिकम् ॥ ४९ ॥

aham brahmetivākyaārthabodho yāvaddṛḍhībhavet |
śamādisahitastāvadabhyasecchravaṇādikam | | 49 | |

aham 1/1 brahma 1/1 iti-vākya-artha-bodhaḥ 1/1

yāvat 0 dṛḍhī-bhavet III/1

śama-ādi-sahitaḥ 1/1

tāvat 0 abhyaset III/1

śravaṇa-ādikam 2/1

श्रुत्याचार्यप्रसादेन दृढो बोधो यदा भवेत्।

निरस्ताशेषसंसारनिदानः पुरुषस्तदा ॥ ५० ॥

śrutyācāryaprasādena dṛḍho bodho yadā bhavet |
nirastāśeṣasaṃsāranidānaḥ puruṣastadā | | 50 | |

śruti-ācārya-prasādena 3/1

dṛḍhaḥ 1/1 bodhaḥ 1/1

yadā 0 bhavet III/1

nirasta-aśeṣa-saṃsāra-nidānaḥ 1/1

puruṣaḥ 1/1 tadā 0

विशीर्णकार्यकरणो भूतसूक्ष्मैरनावृतः ।

विमुक्तकर्मनिगडः सद्य एव विमुच्यते ॥ ५१ ॥

viśīrṇakāryakaraṇo bhūtasūkṣmairanāvṛtaḥ ।
vimuktakarmanigaḍaḥ sadya eva vimucyate । । 51 । ।

viśīrṇa-kārya-karaṇaḥ 1/1

bhūta-sūkṣmaiḥ 3/3 anāvṛtaḥ 1/1

vimukta-karma-nigaḍaḥ 1/1

sadya 0 eva 0 vimucyate III/1

प्रारब्धकर्मवेगेन जीवन्मुक्तो यदा भवेत्।

किञ्चित्कालमनारब्धकर्मबन्धस्य संक्षये ॥ ५२ ॥

prārabdhakarmavegena jīvanmukto yadā bhavet |
kiñcitkālamanārabdhakarmabandhasya saṁkṣaye | | 52 | |

prārabdha-karma-vegena 3/1

jīvanmuktaḥ 1/1 yadā 0 bhavet III/1

kiñcit-kālam 2/1

anārabdha-karma-bandhasya 6/1 saṁkṣaye 7/1

निरस्तातिशयानन्दं वैष्णवं परमं पदम्।

पुनरावृत्तिरहितं कैवल्यं प्रतिपद्यते ॥ ५३ ॥

nirastātiśayānandaṁ vaiṣṇavaṁ paramaṁ padam |
punarāvṛttirahitaṁ kaivalyaṁ pratipadyate | | 53 | |

nirasta-atiśaya-ānandaṁ 2/1

vaiṣṇavam 2/1 paramam 2/1 padam 2/1

punarāvṛtti-rahitaṁ 2/1

kaivalyam 2/1 pratipadyate III/1

इति श्रीमच्छङ्करभगवत्पादाचार्यविरचिता वाक्यवृत्तिः समाप्ता ॥

iti śrīmacchaṅkarabhagavatpādācāryaviracitā vākyavṛttiḥ samāptā | |

www.arshaavinash.in

WEBSITE FOR FREE E-BOOKS ON VEDANTA & SANSKRIT

ALL THE BOOKS IN OUR WEBSITE CAN BE DOWNLOADED FREE

Swami Paramarthananda's Books

Available books are Tattva Bodhah, Bhagavad Gita (3329 pages), Isavasya Upanisad, Kenopanishad, Kathopanishad, Prasna Upanisad, Mundaka Upanisad, Mandukya Upanisad with karika, Taittiriya Upanisad, Aitareya Upanisad, Chandogya Upanisad, Brihadarnyaka Upanisad (1190 pages), Kaivalya Upanisad, Brahma Sutra (1486 pages), Niti Satakam, Vairagya Satakam, Atma Bodha, Vivekachudamani (2038 pages), Panchadasi, Manisha Panchakam, Upadesha Saara, Saddarsanam, Jayanteya Gita, Jiva Yatra, Advaita Makaranda, Dakshinamurthy Stotram, Drg Drsya Viveka, Vichara Sagaram and Naishkarmya Siddhi.

Books on Sanskrit Grammar

Enjoyable Sanskrit Grammar Books- Basic Structure of Language, Phonetics & Sandhi, Derivatives (Pancavrttayah), Dhatukosah, Astadhyayi, Study Guide to Panini Sutras through Lagu Siddhanta Kaumudi – Sajna Prakaranam & Sandhi Prakaranam, Shadlingah, Halanta Pullingah & Avyayam, Grammatical Analysis of Bhagavad Gita, Tattva Bodha and Vakkyva Vrtti, Sanskrit Alphabet Study Books- Single Letters, Conjunct Consonants.

THERE ARE MANY MORE BOOKS & ARTICLES ON INDIAN CULTURE & SPIRITUALITY, CHANTING, YOGA AND MEDITATION.

**Pujya Swami
Dayananda Saraswati**

- A brief biography by
N. Avinashilingam.

Available in English, Tamil, Hindi,
Japanese, Portuguese and Spanish

ARSHA AVINASH FOUNDATION

104 Third Street, Tatabad, Coimbatore 641012, India
+91 9487373635 E-mail: arshaavinash.in@gmail.com